

ATATÜRK DÖNEMİ EĞİTİM SEFERBERLİĞİ VE KÖY ENSTİTÜLERİ (Atatürk Period of Education Campaign and Village Institutes)

Dr. Erol KAPLUHAN

e-mail:EKapluhan@hotmail.com

ÖZET

Cumhuriyetin ilk yıllarında nüfusun büyük çoğunluğu köylerde yaşamakta, köyler ilkel tarımsal metotların uygulandığı ve savaş yıllarının yokluğu ve tahribatının yaşamın her alanında hissedildiği ve eğitim faaliyetleri açısından tamamen olanaksız ve ihmal edilmiş durumdaydı. Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren bu hususa büyük bir önem veren Mustafa Kemal Atatürk olmak üzere bazı Türk aydınları ve devlet adamları, kalkınma hamlelerinin köyden başlatılması gerektiğini söylemişlerdir. İsmet İnönü cumhuriyeti; "Bozkırın ortasında kurulmuş bir köylü cumhuriyeti" olarak tanımlanır. (Araştırma Kurulu, 1993;2). Köyün, dolayısıyla memleketin eğitim yoluyla kalkındırılması hamlesini önce Mustafa Kemal, sonra da onun direktifleri ile Mustafa Necati, Reşit Galip, Saffet Arıkan, Hasan Ali Yücel, H. Fikret Kanat, ve İ. Hakkı Tonguç gibi eğitimciler başlatmışlardı (Binbaşoğlu,1998;238).

Köy Enstitüleri, Cumhuriyet aydınlanmasının eğitim alanındaki en özgün ve en çok ses getiren bir uygulamasıdır. Hazırlıkları 1935'te başlatılıp 1937'de denemesine girişilen enstitülerin, 1940'da yasal bir zemine oturtulduğu görülmektedir. 17 Nisan 1940'da kabul edilen 3803 sayılı Köy Enstitüleri Kanunu'na göre, enstitülerin görevi sadece köy öğretmeni yetiştirmekle sınırlı kalmayıp, öğretmenle birlikte sağlık görevlileri, teknisyenler gibi meslek elemanları yetiştirmektir. Köy Enstitüleri, kuruluş amaçlarının çok üstünde bir başarı göstermişlerdir. Köyün, kırsal alanlarda yaşayanların sorunlarını ortaya koyan ilerici bir kuşağın yetişmesini sağlamışlardır. Bu çalışmamızda Köy Enstitüleri'nin kuruluş amaçları ve etkinlikleri vurgulanacak, Enstitülerin kapatılmasına yol açan olumsuz propaganda ve eleştiriler üzerinde durulacaktır.

***Anahtar Kelimeler:** Atatürk Dönemi, Eğitim Seferberliği, Köy Enstitüleri,*

ABSTRACT

The early years of the vast majority of the population live in villages, villages and the destruction of the primitive agricultural methods applied and the absence of the war years, and felt in every area of life is completely impossible in terms of educational activities and neglected condition. A great emphasis on this issue since the first years of the Republic, Mustafa Kemal Atatürk and the Turkish intellectuals, including some politicians, said that economic development efforts should be launched from the village. Republic İsmet İnönü, "a peasant republic was founded in the middle of the Steppes" is defined as. (Research Council, 1993;2). The village, so his move before the develop areas of the country through education, Mustafa Kemal, Mustafa Necati then with his directives, Resit Galip, Saffet Arıkan, Hasan Ali Yücel, H. Rebecca Wing, and İ. Right down to the trainers as Tonguc (Binbaşıoğlu, 1998;238).

Village Institutes are the most original and useful practice of Republic illumination. Preparation of Village Institutes started in 1935 and practices were began in 1937. In April 17th, 1940, it settled on a legal basement with the law #3803. According to the law, village institutes are not limited only to education of the teacher for their village, beside the teachers, they also give education for the medical employees, technicians etc. Village institutes are over successful then their target of foundation. They also provided the grew a young population to help the problems of the people who live in country. We will point out the target of foundation and activities of the Village institutes, also prevent the criticism and the negative propagandas about to close of the village institutes.

Key Words: Atatürk Period, Education Campaign, Village Institutes

GİRİŞ

Osmanlı Devleti'nin duraklaması ve gerilemesinin en önemli nedenlerinden birisi eğitim ve öğretimdeki yetersizlik ve ihmallerdir. İmparatorlukta kuruluş ve yükselme dönemlerinde yapılandırılan eğitim sisteminin yıllar geçtikçe geliştirilmesi siyasi ve askeri başarıları destekleyen önemli bir itici güç olmuştur. Devletin bu kuvvetli yıllarında takip edilen eğitim politikaları eğitim kurumlarının bozulmadan varlığını sürdürmesini sağlamıştır. Ancak yükselme döneminin sonlarına doğru batının birçok alanda olduğu gibi bilim-teknik ve eğitimde kaydettiği

gelişmelerin takip edilememesi ve eğitimin ehil olmayan insanların egemenliğinde devam etmesi, Osmanlı eğitim sisteminin çağın gereklerinden yoksun kalmasına neden olmuştur.

Türk Milleti Atatürk'ün önderliğinde bağımsızlık mücadelesine girişirken ve Cumhuriyeti kurarken, gençliğin bundan sonra hangi ilkelere, amaçlara hangi eğitim felsefesi ve dünya görüşüne göre yetiştirilmesi gerektiğinin öncelikle belirlenmesi oldukça önemli idi. Gençliğin eğitimi artık eskiden beri süregelen, denenmiş, değersizliği ve hatta zararları kanıtlanmış bir felsefe ve dünya görüşüne göre yapılamazdı. Türk Milletini ileri götürecek, insancıl, akılcı yeni eğitim ilkelerine ihtiyaç vardı.

Atatürk, Amasya Tamimi'nde "*Milletin istiklâlini yine milletin azim ve kararı kurtaracaktır*" ifadesi ile millî egemenlik ilkesini ön plana çıkartırken, hem millî iradeyi millî kurtuluşun çaresi olarak gören bir halk iradesinin temellerini atıyor, hem de İstiklâl Savaşımızın en çetin şartları altında bile, milletçe çağdaş medeniyet düzeyine en kısa zamanda ulaşabilmek için, sosyal ve kültürel kalkınma davasını birlikte ele alıyordu.

Büyük Millet Meclisi'nin açılmasından 16 gün sonra, 9 Mayıs 1920 tarihinde okunan hükümet programında eğitim işlerine büyük önem verilmiş ve ilerde bir takım temel eğitim reformlarının yapılacağı belirtilerek savaş nedeniyle o günkü mevcut eğitim kurumları ile yetinileceği açıklanmıştı. Bu programda eğitim sistemimizde hangi ilkelerin göz önünde bulundurulacağı açıkça ifade edilmişti. Söz konusu hükümet programında Osmanlı Devleti zamanında hazırlanan hükümet programlarında pek rastlanılmayan millî şuur geliştirme, kendine güven duyma, girişim gücüne sahip olma, kendi bünyemize uygun programlar geliştirme gibi bugünkü modern eğitimde hâlâ kullanılan temel ilkeler daha o zaman düşünülmüş ve programa alınmıştır.

15 Temmuz 1921'de Ankara'da toplanan Maarif Kongresi, yurdun her tarafından gelen 250'den fazla erkek ve kadın öğretmeni bir araya getirmiştir. Kongreyi Mustafa Kemal, cepheden gelerek açmış ve çok önemli bir açış konuşması yapmıştır. Kongrenin açılışına uzun bir başyazı ayıran Hakimiyet-i Milliye gazetesi, daha önce ikinci İnönü savaşını ve başlamak üzere olan Sakarya Savaşı'nı kastederek der ki;

ATATÜRK DÖNEMİ EĞİTİM SEFERBERLİĞİ VE KÖY ENSTİTÜLERİ

“Mustafa Kemal Paşa, üçüncü Yunan taarruzunun en ateşli zamanında muallim ordusunun gelecek vazifesi ile meşgul bulunuyor. Bu asil ve yüce örnek Türk tarihinin benzeri ender bulunan kıymetli hatıralarından biri olacaktır.”

Dönemin Maarif Vekili Hamdullah Suphi Bey'dir. Kongrenin çalışma konuları: a)İlkokulların eğitim programları, b)Orta basamaktaki okulların programları ve dersleri. Kongre Mustafa Kemal Paşa'nın konuşması ile başladı. 21 Temmuz'a kadar 6 gün sürdü. Mustafa Kemal kongreden Türkiye'nin millî maarifini kurmasını ister ve millî maarifi şöyle açıklar:

“Şimdiye kadar takip olunan tahsil ve terbiye usullerinin milletimizin gerileme tarihinde en önemli bir etken olduğu kanaatindeyim. Onun içindir millî terbiye programından bahsederken, eski devrin batıl inançlarından ve doğuştan sahip olduğumuz özelliklerle hiç ilgisi olmayan yabancı fikirlerden, Doğu'dan ve Batı'dan gelebilen tüm etkilerden tamamen uzak, millî ve tarihî özelliğimizle uyumlu bir kültür kastediyorum. ...Çocuklara ve gençlere özellikle varlığı ile hakkı ile birliği ile çatışan tüm yabancı unsurlarla mücadele lüzumu ve millî fikirlerin kendinden geçerek her zıt fikre karşı şiddetle ve fedakârca koruma gereği telkin edilmelidir”. (ASD I-III, 2006, C:II;19-20)

Maarif Kongresi, çalışmaları savaş dolayısıyla bir sonuca varılmadan erken bitmiştir. Kongre bir sonuca varamasa da, öyle bir zamanda toplanmış olması ve Mustafa Kemal'in önemli açış konuşması ile eğitim tarihimizde önemli bir yer tutar.

Mustafa Kemal Paşa'nın, Türk milletinin var oluş mücadelesi verdiği günlerde, eğitim öğretim faaliyetlerini dikkatle takip ettiğini, önemle üzerinde durduğunu, milli ve modern bir eğitim sistemi meydana getirmeye çalıştığını gösteren bir diğer örnek de 1 Mart 1922'de Türkiye Büyük Millet Meclisi'ni açış konuşmasıdır. Bu konuşmada Mustafa Kemal Paşa şunları söylemiştir:

“...Efendiler, buraya kadar sözünü ettiğim hususlar milletin maddi kuvvetlerini geliştirme ve yükseltme önlemleridir. Ancak, insanlar yalnız maddi değil, özellikle bu maddi kuvvetlerde bulunan manevi kuvvetlerin etkisi altındadır. Milletler de böyledir. Manevi kuvvetler ise özellikle ilim ve irfan ile yüksek bir surette gelişir. Bu sebeple; hükümetin

en verimli ve en önemli görevi maarif işleridir. Bu işlerde başarı sağlamak için öyle bir program izlemeye mecburuz ki, o program milletimizin bugünkü durumuyla sosyal hayatın ihtiyaçlarıyla, çevre şartlarıyla ve çağın gerekleriyle tamamen orantılı ve uyumlu olsun. Bunun için büyük, hayali ve karışık görüşlerden tamamen uzaklaşarak gerçeklere etkin bir şekilde bakmak ve el ile dokunmak gerekir. Girişilecek şeyin neden ibaret olduğu ancak bu suretle kendiliğinden ortaya çıkar.

Efendiler asırlardan beri milletimizi yöneten hükümetler, maarifin yayılması isteğini açıklaya gelmişlerdir. Ancak bu isteklerine ulaşabilmek için doğu ve batıyı taklitten kurtulamadıklarından sonuçta milletin cehaletten kurtulmamasına sebep olmuşlardır. Bu üzücü gerçek karşısında, bizim izlemeye mecbur olduğumuz maarif siyasetimizin temel esasları şöyle olmalıdır: Demiştik ki; bu ülkenin asıl sahibi ve toplumumuzun temel unsuru köylüdür. İşte bu köylüdür ki, bugüne kadar maarifin nurundan yoksun bırakılmıştır. Bu yüzden bizim izleyeceğimiz maarif siyasetinin temeli, önce var olan cehaleti ortadan kaldırmaktır...

...Bir taraftan cehaletle uğraşırken bir taraftan da memleket evladını, sosyal ve iktisadi hayatın doğrudan etkili ve yararlı bir unsuru kılabilmek için gerekli olan ilk bilgileri uygulamalı bir tarzda vermek maarifimizin esasını teşkil etmelidir.

Maarif Vekâletimiz 1921 yılında maarif durumumuzu bu görüşlere yönlendirmeye çalışmıştır. Vekâlet, gelecekteki icraat ve uygulamalarına esas olacak programları hazırlayıp ve yüce meclise sundukça bunların açıkladığım yaklaşıma uygun olarak kanunlaşım, yürürlüğe konacağına ümidim tamdır (ASD I-III, 2006, C:I;244–245).

Kurtuluş Savaşı sonrası Atatürk; yeni ulus oluşturma sürecinde eğitimin önemine işaret etmiş ve toplumun, çağın ve çevrenin beklentilerini tatmin edecek bir eğitim anlayışını şu şekilde tarif etmiştir. Mustafa Kemal Paşa'nın zaferden sonra 27 Ekim 1922'de Bursa'da öğretmenlere yapmış olduğu konuşmasında eğitimle ilgili olarak şunları söylemektedir:

“Görülüyor ki, en önemli ve verimli görevimiz eğitim işlerimizdir. Eğitim işlerinde mutlaka başarılı olmak gerekir. Bir milletin gerçek kurtuluşu ancak bu şekilde olur. Bu zaferin sağlanması için hepimizin tek

can ve tek fikir olarak ilkeli bir program üzerinde çalışması gereklidir. Bence bu programın temel ilkeleri ikidir:

1. Sosyal hayatımızın ihtiyacına uygun olması
2. Çağdaş gereklere uygun olması

Memleketimizi bir çemberin içine alıp dünya ile ilgisiz yasayamayız. Tam tersine ilerleyen ve medenileşen bir millet olarak uygarlık sahasının üzerinde yasayacağız. Bu hayat ancak ilim ve fen ile olur. İlim ve fen nerede ise oradan alacağız ve milletin her bireyinin kafasına koyacağız. İlim ve fen için kayıt ve şart yoktur... Her şeyden önce cahilliği yok etmek gereklidir. Bundan dolayı eğitim programımızın, eğitim siyasetimizin temel taşı cahilliğin yok edilmesidir” (ASD I-III, 2006, C:II;48).

Milli mücadele yıllarında milli ve modern bir eğitim tesis etmeye çalışan TBMM Hükümeti bu konuda önemli ilerlemeler kaydetmiştir. Nitekim Atatürk, 1 Mart 1923’de TBMM’nin Dördüncü Toplantı Yılıni açış konuşmasında, eğitim hususundaki geçen bir yılı değerlendirmiş ve bu alanda önemli başarılar elde edildiğini şu sözlerle belirtmiştir:

“Efendiler, maarif hususundaki bir yıllık çalışmalarımız dahi pek parlak olmamakla birlikte içinde bulunduğumuz zorluklar ve özellikle araç - gereç yokluğuna oranla oldukça yeterli sonuçlar alınmıştır. Maarif Vekâleti’nce geçen bir yıl içersinde mütareke ve mücadele devrelerinin vilayet merkezlerinde kapalı bıraktığı öğretmen okullarından on üçünün açılması, çeşitli merkezlerde yeniden on yedi erkek okulu, bir kız lisesinin tamamlanması, altı erkek, iki kız lisesinin açılması gibi olumlu işler görülmüştür...

Efendiler, şimdiye kadar yapılabilen şeylerin, genel maarif ihtiyaçlarımızdan ancak binde birini bile tatmine yeterli olmadığını itiraf etmek gerçekçilik gereğidir.

...İşleyen ve kapsamlı bir maarif için vatanın hudutları içersinde önemli merkezlerde çağdaş kütüphaneler, bitki ve hayvanat bahçeleri, konservatuarlar, çalışma alanları, müzeler ve güzel sanatlar sergileri kurulması gerektiği gibi özellikle şimdiki idari teşkilata oranla ilçe merkezlerine kadar bütün memleketin matbaalarla donatılması gerekmektedir. Bütün bu güzel şeylerin bir an içinde meydana getirilmesi

mümkün olmamakla birlikte mümkün olduğu kadar az zamanda bu sonuçların alınması önemle arzu edilen bir istektir...” (ASD I-III, 2006, C:I;315–316).

Bu dönemdeki eğitimin başlıca amacı; her düzeydeki okullarda cumhuriyet rejiminin gerektirdiği ve yeni Türkiye'nin ihtiyaç duyduğu nesiller yetiştirmek olmuştur. Eğitim Bakanı İsmail Safa Özler'in 8 Mart 1923 tarihli bir genelgesinde eğitimin amaçları şöyle gösterilir: Nesillerin milli varlıkları ile çatışmaya her fikre saygılı olması, okulların ülkeyi iktisadi esaret altında bırakmayacak, kafalar yetiştirmesi her şeyden önce güçlü ve azimli nesiller yetiştirmek gibi ilkeler olan genelgede öğretimin temel amacı olarak da Atatürk'ün şu sözleri gösterilmiştir: *“Bilgiyi insan için bir süs baskı aracı veya medeni bir zevkten ziyade maddi hayatta başarı sağlayan uygulamalı ve hesaplanabilir bir hale getirmek” (Akyüz, 2009;331).*

O dönemin Milli Eğitim Bakanı Vasıf Çınar'ın 8 Eylül 1924 tarihli genelgesinde eğitim ve öğretimin temel amaçları şöyle özetlenmiştir:

—Eğitimin milli esasları ve batı medeniyetinin yöntemlerine dayanması

—Çocukları kalplerinde ve ruhlarında cumhuriyet için fedakâr olmaları ülküsünü taşımaları.

—Okulların insan ilişkileri toplumsal yaşama kuralları, vicdan ve fikir hürriyeti ve bilinçli sorumluluk sahibi olması.

—Okulların ilim ve okuma zevkini vermeyi halka sağlığın değerini ve sağlıklı olmanın yollarını öğrenmesi ve beden ve fikrin dengeli gelişmesi ve çocuklarda hür ve makul bir disiplin oluşturması gibi amaçları vardır (Akyüz, 2009;331).

Cumhuriyetin ilk yıllarında eğitime giderek artan bir değer ve önem verilmiştir. Bu eğitim politikalarının temelinde, önce laikleşme, ikinci olarak yurttaşlık, üçüncü olarak da var olan tarım ekonomisinin gereği, köylüyü eğitmek, ona iş ve meslek vermek yer alır. Özellikle öğretmen yetiştirme konusunda temel politika olarak belirlenen köye yönelik öğretmen yetiştirme düşüncesi, cumhuriyet dönemi eğitim

ATATÜRK DÖNEMİ EĞİTİM SEFERBERLİĞİ VE KÖY ENSTİTÜLERİ

politikalarının temelini oluşturur. “Milli terbiye” kavramı ise Cumhuriyet dönemi eğitim politikalarında temel kavram ve önemli bir yaklaşımdır.

Atatürk döneminde eğitim politikalarının temelini oluşturan belgelerden biri, “Maarif Misakı” adıyla anılan bakanlık genelgesidir. Bu genelgede dile getirilen eğitim düşüncesinin kökeninde, eğitim etkinliklerini öncelikle halk kitlelerine ulaştırma ve yaygınlaştırılması yatar. Ortaöğretimin yeniden düzenlenmesi, öğretmen yetiştirecek bölge okullarının açılması, dil ve çeviri etkinliklerine özel önem verilmesi, yeni nesilleri toplumun gereksinimlerine uygun biçimde yetiştirmenin yol ve yöntemleri konu edilir. Ortaokullar, gençleri yaşama hazırlayan, üretici niteliği olan iş okulları olarak algılanır.

Cumhuriyet’in ilk yıllarında eğitim politikaları üretim ve ekonomik gelişme sürecinin gereksinimlerine her zaman duyarlı, öncelikle de Cumhuriyet ideolojisinin yaygınlaştırılıp geliştirilmesi yönünde kararlı amaçlara yönelik çeşitli önlem ve etkinlikleri içerir.

1924 yılında yürürlüğe giren Tevhid-i Tedrisat Kanunu, Cumhuriyet düşüncesi ve ideolojisinin kararlılıkla yerleştirilmesi amacına dönük olarak başarılı olmuş son derece önemli bir düzenlemedir. Bu yasayla medrese- mektep ayrılığı tümüyle ortadan kalkmış, tüm okullar Maarif Vekâletine bağlanmıştır. Bu yasayla, eğitimin laikleştirilmesi ve demokratikleştirilmesi sürecinde önemli bir adım atılmış, özellikle tarih ve dil konularında ulusal amaçlara uygun bir strateji belirginleşmeye başlamıştır. Latin harfleri kabul edilmiş, kadın eğitimine ayrı bir önem verilerek karma eğitime geçilmiş ve köye yönelik öğretmen yetiştirme eğitim politikalarının temel hedefleri durumuna getirilmiştir.

Cumhuriyetin kuruluşunun ilk yıllarında, ülkemizin sosyo-ekonomik ve toplumsal kalkınması gibi temel sorunlarının yanında son derece önemli bir sorun da kırsal kesimin okuma-yazma problemi idi. 1927 yılındaki nüfus sayımına göre, 13 milyon 648 bin olan nüfusun ancak yüzde 10’u okuryazardı. Yine, aynı sayıma göre, kırsal kesimin yüzde 94’ü okuryazar değildi ve kırsal yerleşim birimlerinin yüzde 90’ında okul yoktu. Eğitimin bu durumu ülkeyi çağdaştırarak ”batı seviyesine” çıkarmak isteyen ülke için son derece önemli sorunlardan biriydi (Arayıcı, 1999;171).

Atatürk ilkeleri Türk Millî Eğitimi'nin temel prensiplerinin oluşmasına büyük katkı sağlamıştır. Atatürkçü felsefenin cumhuriyetçilik, milliyetçilik, halkçılık, devletçilik, laiklik ve inkılâpçılık ilkeleri 1936 yılından itibaren okul programlarına da girerek eğitimde yapılan yenilikleri yönlendirmiştir. Nitekim Cumhuriyetçilik fikri eğitimde özgür düşüncüyü ve özgür vicdanı engelleyen unsurları kaldırmıştır. Atatürk'ün milliyetçilik ilkesi ile Türk millî eğitimi millî bir nitelik kazanmıştır. Halkçılık, dilde yenileşmeyi, azınlık eğitiminden bütüncül bir eğitime geçişi ve eğitimde okulculuk anlayışı haricinde halk eğitimini gerçekleştirmiştir.

Medreselerin kapatılması eğitim ve öğretimin birleştirilmesi (Tevhid-i Tedrisat) yasası ile tekke ve zaviyelerin kapatılması 30 Kasım 1925'de çıkarılan bu konudaki bir yasa ile hukuksal bir yapıya oturtulmuştur. Tevhid-i Tedrisat Kanununun 2. ve 3. maddesi; Şer'iyeye ve Evkaf Vekâleti veya özel vakıflar tarafından yönetilen bütün medrese ve okulları bütçeleri ile beraber Maarif Vekâletine devretmekte, 4. maddesi de yüksek din uzmanları ve din hizmetlerinin yürütülmesi için imam ve hatipleri yetiştirecek memurların yetiştirilmesini düzenlemektedir.

Tekke ve zaviyelerin kapatılması konusu ise, eğitimden çok, toplumsal gelişim ve çağdaşlaşmaya yönelimle ilgilidir. Konu eğitim, daha doğrusu halk eğitimi yönüyle ele alındığında, bu oluşumun laik yaşam tarzı içinde meşru bir açıklamanın ve mantığı kalmamıştır. Ancak bu ihtiyacı gidermeye yönelik, faaliyetleri devam eden laik kuruluşlar, Türk Ocakları, Gençlik teşkilatları, Millet Mektepleri, Okuma odaları ve Halkevleri tarihsel gelişim içinde yerlerini almışlardır.

Türk milletinin çağdaş uygarlık düzeyine ulaşması amacıyla yapılan devrimler arasında, 1 Kasım 1928'de yeni Türk harflerinin kabul edilmesiyle tüm yurttaki hummalı bir eğitim seferberliğine girişilmişti. Herkesin okuma ve yazma öğrenmek istemesi üzerine, Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa'nın gayretleriyle millet mektepleri açılmıştı.

Mustafa Necati (Uğural) Bey'in Milli Eğitim Bakanlığı döneminde açılışı gerçekleşen bu okullarda [1 Ocak 1929], okuma-yazma bilenlere yeni harflerle okuma-yazma öğretmek hedeflenmişti (Sakaoğlu, 1992;46). Ayrıca, cahilliğe karşı açılan bu savaşın 1932'de "*Halk Evleri*"nin kurulmasıyla yeni bir güç kazandığı da görülecektir. Kuruluş amacı, halkı salt okuryazarlıkta, temel bilgilerde değil, kültürel toplumsal

ATATÜRK DÖNEMİ EĞİTİM SEFERBERLİĞİ VE KÖY ENSTİTÜLERİ

ve güzel sanatlar alanında geliştirmek, ulusal değerleri çağdaş yöntemlerle işleyip zenginleştirmek ve Atatürk devrim ve ilkelerini yaymak ve kökleştirmek olarak açıklanmaktadır.

Atatürk, Türk milletinin kadın-erkek, zengin fakir ayırt etmeden bir bütün halinde eğitim imkânı veren bir kültür ve eğitim merkezini gerekli görmüş, Türk Ocakları ve Öğretmen birliklerini de içinde toplayan halkevlerini 19 Şubat 1932'de 14 il merkezinde kurdu muştur (Gediklioğlu, 1991;11-15).

Halkevleri, halkçılık politikasının somut bir denemesi olarak ortaya çıkmış (Çeçen, 1974;89) ve aynı tarihte Halk Partisi Genel Sekreteri Recep (Peker) Bey, açılış töreni münasebetiyle şöyle bir konuşma yapmıştır (Hakimiyet-i Milliye Gazetesi, 20 Şubat 1932 s.2): *"Arkadaşlar, biz halkevlerinin samimi ve bütün Türk vatandaşlarını müsavi şeref mevkiinde gören zihniyetle kurulmuş çatılar altında bütün vatandaşları toplamaya ve itinalı bir kültür çalışması içinde milli birliğe yükseltmeye azmetmiş bulunuyoruz..."*

Halkevleri sosyo-kültürel gelişmeyi hızlandıran, halkı ortaçağ karanlığından kurtarmayı amaçlayan kurumlardı (Çeçen, 1974;89-91). Genç aydınların tamamen özverili çalışmaları Halkevlerinin kısa sürede gelişmesine neden olmuş ve folklorcular, tarihçiler, sosyologlar halkevleri faaliyeti içinde köyleri de inceleme fırsatı bulmuşlar, ancak şehirlerde elde edilen başarılar köylerde alınamamış, bu durum ise dikkatlerin köylere çekilmesine sebep olmuştur.

Cumhuriyet döneminin bir görgü tanığı ve zamanın Maarif Vekâleti'nde İlköğretim Genel Müdürlüğü görevinde bulunan, köy enstitülerinin mimarlarından olan İsmail Hakkı Tonguç, millet mekteplerini şu şekilde tanımlamaktadır:

"1928 – 1929 ders yılı başında Türkiye halkını okuyup yazmaya muktedir bir hale getirmek ve ona, hayat ve maişetini (geçimini kazanmayı) istilzam (sağlamak) ettiği ana bilgileri kazandırmak amacıyla açılan millet mektepleri "sabit ve seyyar" olmak üzere A ve B dershanelerinden oluşur. Şehirlerde, okulu bulunan köylerde açılan millet mektebi dershanelerine sabit; okulu olmayan köylerde bir devre için açılan dershanelere de seyyar denir. A dershanelerinin görevi, hiç okuma ve yazma bilmeyenlere veya Arap harflerini öğrenmiş yetişkinleri

okuryazar hale getirmektir. B dershanelerinin hedefi, A dershanelerini bitirmiş olan vatandaşları, “hayat ve maişetlerinin ve vatandaşlık sınıflarının (tabakalarının) gerekli gördüğü ana bilgilerle” donatmaktır.

Millet mekteplerinde yaşları 16 – 45 arasında bulunan bütün kadın ve erkek vatandaşlar (Başlangıçta A dershanelerinde dört; B dershanelerinde iki ay; 1929’dan sonra her iki dershanede de dörder ay süre ile; okuma yazma, hesap ve ölçüler, sağlık bilgileri, yurt bilgisi dersleri okutulur.”

Millet mektepleri Türk harflerinin kabulünden sonra büyük bir hamle ile başlamış ancak zaman içinde hızını kaybetmiştir (Tonguç, 1947;70). Modern kültürün halk tabakaları arasında yayılmasında okuma odaları ve kütüphanelerin rolü çok büyüktür (Tonguç, 1947;72). 1930 yılında açılmasına başlanan bu odaların amacı; okuma-yazmayı öğrenmiş olan vatandaşlara okuma-yazmayı sevdirmek, yetişkinlerin ilgilendikleri konularda bilgi sahibi yapılmaları idi. Bu odalardan 1933 yılına kadar 119’u kentlerde, 659’u da köylerde olmak üzere, toplam 778 adet açılmıştır. Buralara 5885’i kadın, 51294’ü de erkek olmak üzere, 57179 kişi devam etmiştir. Bu odalar Millet Mekteplerinin bir yan kuruluşu olarak kabul edilebilir (Albayrak, 1994;477).

Okuma yazma öğretmenin yeterli olmadığı, aynı zamanda elde edilen birikimlerin de korunmasına yönelik modern bir anlayışta kurulan okuma odaları da halkı kahvehane ve kıraathanelerden kurtararak modernliğe yöneltme araçlarından biri olarak düşünülmüştür.

1935 yılına gelindiğinde ülke nüfusunun yüzde sekseninin yaşadığı köylerde okul sayısı yok denilecek kadar azdır. Bu okullara kentlerden bulunup gönderilen az sayıda öğretmen de, köylerde tutunamamakta ve başarılı olamamaktadır. Köy insanının eğitim gereksinmesi sadece okuryazarlıkla sınırlı değildir; bulaşıcı hastalıklarla savaşamamakta, üretimini ilkel yöntemlerle yapmaktadır.

Ulusal Bağımsızlık Savaşı'nın ağır yükünü çeken köylüler, henüz demokrasiyi yaşatacak cumhuriyet yurttaşları niteliğine kavuşmamıştır. Asıl önemlisi, 1930-1940 yılları arasında köye hizmet götürmek çok zordur. Cumhuriyetle birlikte girilen köye hizmet çabaları ya köylünün beklentilerine uymadığı ya da becerilemediği için yarım kalmıştır. Başarı için köylünün dilinden anlayan yeni bir aydın tipine gereksinme vardır.

ATATÜRK DÖNEMİ EĞİTİM SEFERBERLİĞİ VE KÖY ENSTİTÜLERİ

Bu da köylünün kendi içinden çıkabilecektir. İşin bu püf noktasını iyi yakalayan ve kendisi de bir köylü çocuğu olan büyük eğitimci İsmail Hakkı Tonguç Bey, Köy Enstitüsü sisteminin hem fikir babası hem de kurucusu olacaktır. Onu Atatürk'ün eski kurmaylarından Milli Eğitim Bakanı Saffet Arıkan göreve getirmiş, sonraki Bakan Hasan Ali Yücel de onun bu girişimlerine sahip çıkmıştır.

İsmail Hakkı Tonguç Bey'in, köy sorununa ve köylünün kurtuluşuna bakış açısını şöyle özetlemek mümkündür (Tonguç, 1946; 212).

"Köy meselesi bazılarının zannettikleri gibi mihaniki surette köy kalkınması değil, manalı ve şuurlu bir şekilde köyün içten canlandırılmasıdır. Köy insanı öylesine canlandırılmalı ve şuurlandırılmalı ki, onu hiçbir kuvvet yalnız kendi hesabına ve insafsızca istismar etmesin. Ona esir ve uşak muamelesi yapamasın. Köylüler şuursuz ve bedava çalışan birer iş hayvanı haline gelmesinler. Onlarda her vatandaş gibi, her zaman haklarına kavuşabilsinler. Köy meselesi, köyde eğitim problemleri de içinde olmak üzere bu demektir..."

"Köylüyü, köyden başlayarak ta Kamutay'a [TBMM] varıncaya kadar, devletin bütün şubelerinin idaresine, onda bugünkü vasıflardan başka bir şart aramaksızın iştirak ettirmek, bu suretle devlet işlerini, realiteden kuvvet alan elemanlarla besleyerek memleketin hakiki bünyesine uygun bir şekle getirmek... köylü vatandaşlarda... Cumhuriyet vatandaşlığı şuurunu, aksiyon haline gelebilecek şekilde uyandırmak... lâzımdır.."

İsmail Hakkı Tonguç, önce ciddi bir köy incelemesi yaparak rakamları ve eski yapılanları değerlendirmiş, 20 yıllık bir plan taslağı hazırlamıştır. Bu plana göre 1954 yılına kadar öğretmen, koruyucu, tarım teknisyeni ve sağlık hizmeti ulaşmamış köy kalmayacaktır. Fakat bu planı gerçekleştirmek hiçte kolay olmayacaktır. Her şeyden önce açılacak enstitülere okuryazar köy çocuğu ve öğrenci bulmak büyük sorundu (Türkoğlu, 1997;112).

Tonguç, klasik eğitimcilerin direnişlerine karşın ilk olarak askerliğini yapmış okuryazar gençlerden seçtiği bir grubu, "eğitmen" sanıyla köylerde "geçici öğretmen" olarak görevlendirmek amacıyla, 1936 yılında Eskişehir'in Çifteler Çiftliği'nde dört aylık bir kurs açmıştır.

Bu kursları tamamlayarak Ankara köylerinde görevlendirilen ilk 84 eğitimci son derece başarılı olmuş ve eğitimci kursları kısa süre içinde ülkenin başka yerlerinde de açılarak çoğaltılmıştır. Eğitimci adayları, açılacak Köy Enstitülerinin ilk binalarını da yapmışlardır. Kendi köyelerine giden eğitimciler, topladıkları çocukları üç yıl okutup mezun ederek yenilerini almak, köyde çıkan sağlık sorunlarını kaymakamlığa iletmek, köylüye modern tarım tekniklerini öğretmek, akşam okulları ile yetişkinlere okuma-yazma, hesap ve yurttaşlık öğretmekle de yükümlü tutulmuşlardır.

Bu ilk uygulamadan olumlu sonuç alınınca, 11 Haziran 1937'de çıkarılan "*Köy Eğitimcileri Kanunu*" ile eğitimciliğe yasal işlerlik kazandırılmıştır. Bu yasaya dayanılarak Çifteler (Eskişehir), Kızılçullu (İzmir) ve Karaağaç (Edirne)'ta birer eğitimci kursu açılmış ve ertesi yıl bunlara üç yeni kurs daha eklenmiştir (Turan, 1999;40). Fakat zamanla eğitimci kursları ile köylerde ilköğretim düzeyinde bir öğretimin sürdürülemeyeceği düşünülerek 3704 sayılı yasa ile Köy Öğretmen Okulları'nın açılması öngörülmüştür. Bununla birlikte köy enstitülerine temel oluşturan başta Kızılçullu, Çifteler ve Gököy Eğitimci Kurslarının, Köy Öğretmen Okulu'na dönüştürüldüğü görülecektir (Turan, 1999;40).

17-29 Temmuz 1939 Birinci Maarif (Eğitim) Şûrası'nda ele alınan bu konu her yönüyle tartışılmaya açılmıştır. Ancak köylünün eğitiminde yalnızca köylüye okuma-yazma öğreten bir öğretmenin yeterli olmayacağı, köy öğretmeni yetiştirecek kurumların çok yönlü eleman yetiştirmesi gerektiğine karar verilerek, yeni açılacak kurumlara "*Köy Enstitüsü*" adının verilmesi uygun bulunmuştur (Tonguç, 1946;319).

Hasan Ali Yücel'in Milli Eğitim bakanı olduğu zaman İlköğretim Genel Müdürlüğüne getirilen İ.Hakkı Tonguç tarafından 17 Nisan 1940'da 3803 sayılı yasa ile Köy Enstitüleri açılır (Başgöz, 1995;225). Amaç köyün ve köylünün kalkındırılmasıdır. Gerek Devvey'in raporundan ve gerekse diğer Avrupalı eğitimcilerin görüşlerinden hareketle "İş içinde iş için eğitim"i esas alan ve köy çocuklarının seçilerek şehir merkezinden uzak 8-10 köyün ortasında kurulan bu enstitüler Türk Eğitim Tarihinde olduğu kadar ülke kalkınmasında da çok önemli rol oynamış, pek çok öğretmen yetiştirmiştir. İlkokul sonrası 5 yıl eğitime dayanan bu sistem aynı zamanda köyün ihtiyacı olan sağlık elemanlarını da yetiştirecektir. (Köy Enstitüleri kurucuları ilk planda

ATATÜRK DÖNEMİ EĞİTİM SEFERBERLİĞİ VE KÖY ENSTİTÜLERİ

Kırk Köy enstitüsü açmayı, kırk bin öğretmen yetiştirmeyi düşünüyorlardı. Ne var ki ancak 21 Köy Enstitüsü kurabiliyor, onyedini öğretmen ve sağlık memuru yetiştirebiliyordu. Köy Enstitülerinden 16.400 bilinçli öğretmen, 8756 Eğitmen, 7300 sağlık memuru yetişmiştir.

Köy çocuklarını alıp eğitmek ve tekrar köye yollamak suretiyle köyü ve köylüyü kalkındırmayı amaçlamıştır (Başgöz, 1995;215). Bu bir köy eğitimi davası olmakla beraber ondan daha fazla Türk toplumunun eğitilmesi idi. Bu noktada kalkınma zorunda olan memleketimizin iki önemli sorununa değinilmiş olmaktadır.

- Türkiye nüfusunun yarısından fazlasını oluşturan köylü kitlesinin eğitimini sağlamak.

- Köy çocuklarını eğiterek ve okutarak öğretmen olarak köye yollamak suretiyle; önce düşüncelerde başlayacak bir değişime yol açmak ve kalkınma sorununu köyü en iyi tanıyanların eline bırakmak. Eğitimin zor bir iş, maliyetinin yüksek oluşu bu konuda yapılacak işleri her zaman zorlaştırmaktadır. Hele Türkiye gibi şartları her zaman müsait olmayan bir ülke için bu külfet daha da önemli olmaktadır. Bu aşamada eğitim masraflarının asgariye indirilmesi şart olmaktadır.

Köy Enstitüleri bu şartı gerek okul binası ve malzeme, gerek öğretmen masrafı bakımından en ekonomik şekilde halletmek durumunda olan bir sistemi beraberinde getiriyordu (Köy Enstitüleri Kanununun 10.maddesi bunu hedefliyordu. Başgöz, 1995;226-227). Bu bakımdan Köy Enstitüleri Türkiye'nin dört bir bucağına yayılmış birer kalkınma ocakları olacaklardı. Köy hayatında çok önemli olan İmece'nin yani dayanışma halinde ortak iş görme, üretme ve paylaşmanın örneklerini vermişlerdir. Okul binalarının yapımında öğretmen ve öğrenci ortak çalışmışlar ve Enstitüler arasında yardımlaşmanın en güzel yanlarını ortaya koymuşlardır. Köylülerin işlerinde onlara öğrencilerin yardım etmesi, bunu da bir eğlence, bir köy şenliği halinde gerçekleştirmeleri oldukça önemlidir. Bu işbirliği ruhu aynı zamanda basit bir ekonomi kuralına da uygun düşüyordu. İşgücünden istifade ederek tasarruf sağlama... Öğretmenlere arazi, tarım aletlerinin sağlanması, çalıştığı köyde tutulması fikri onların köylülere örnek olması, köylüye ziraatla ilgili konularda yardımcı olması da ayrıca düşünülen yararlı bir uygulamadır (Başgöz, 1995;225).

3803 Sayılı Yasa çıktığında, birçok enstitünün yeri saptanmış ve kurulmaya başlamıştı. Yer seçiminde Köy Enstitüsü Yasasındaki ölçülere uyulmasına özen gösteriliyor, bölgelerin nüfus yoğunluğu, coğrafyası, sosyo-ekonomik durumu, eğitim ve kalkınma yönünden gereksinimleri göz önüne alınıyordu. Kimi devlet görevlileri, bakımsız, verimsiz yerlerin Enstitülere verilip imar göreceğine şaşırarak, kimi vali ve kaymakamlar yardımcı olacakları yerde ilk günlerde sorun bile yaratmışlardı.

Yer seçiminde belirleyici ölçütlerden bazıları, bu kurumların kentlerin dışında, anayollara yakın bir köy kenarında ve işlenmemiş topraklarda kurulmasıydı. Enstitülerin, kentlerin sağladığı kolaylıklardan ayrı kurulmasının nedeni, köy koşullarının yarattığı sorunlara, zorluklara, kendi koşulları içinde sağlıklı çözümler üretebilmektir. Enstitüler, sadece okuma yazma ve bilgi edinmeyle sınırlı okullar olmayacak, köy sorunlarının çözümü ile uğraşacak birer bölge kurumu olacaktır.

Köy Enstitüleri, Anadolu'nun kırsal kesimlerinin koşullarını taşıyan bir çevre içinde kurulmuşlardır. Başlangıçta, dersliği, işliği, yatakhane, mutfak, yemekhanesi, kısaca her şeyi içinde yaşayanlarca kurulacak olan Köy Enstitüsünün, yaşayabileceği koşullarını kendinin oluşturması yoluyla köylüye bu yönde örnek teşkil edilmesi amaçlanmıştır. İkinci olarak, Köy Enstitüleri, mezun edecekleri öğrencilerini yapay koşullar içinde yetiştirmek yerine, çalışacakları ortamı, yetişmeleri sırasında oluşturarak, doğal koşullar altında yetiştirmeyi yeğlemişlerdir.

Hayatla okulu bir arada yürütmek bakımından bu fikir, Köy Enstitülerinin ekonomik kalkınmada çok önemli etkisi olabilecek bir yönünü teşkil etmektedir. Enstitüler merkezlerden uzak bölgelerde kurulmuştur. Daha başında kendi yağları ile kavrulmayı benimsemişlerdir. Yalnız zirai üretim bakımından değil, fakat aynı zamanda sanayi üretimi bakımından da günlük ihtiyaçlarının çoğunu kendileri sağlamak zorundaydılar. Örnek olarak, kendi değirmen ve fırınlarını kuran, üretim kooperatifleri oluşturan, yol yapan, elektrik santralleri kuran Köy Enstitüleri gösterilebilir. Esasen Köy Enstitüleri'nde takip edilen eğitim, işliklerde sanat çalışmaları, teorik bilgiler de tek kitaba bağlı kalmayıp çeşitli kaynaklardan faydalanma, serbest tartışma, çevreyi inceleyip, çevre ihtiyaçlarına yönelme amacı

ATATÜRK DÖNEMİ EĞİTİM SEFERBERLİĞİ VE KÖY ENSTİTÜLERİ

böyle bir ihtisaslaşmayı ve öğrencilerin kabiliyetlerine göre işe yönelmelerini kolaylaştırıyordu.

Enstitülerde sadece öğretmen değil, sağlık elemanları da yetiştiriliyordu (Araştırma Kurulu, 1993;41). Böylece öteden beri muskacılık ve üfürükçülük gibi ilkel yöntemlerin yerini iğne ve ilacın alması sağlanıyordu. Koruyucu hekimliğin gerektirdiği aşı, temizlik ve sağlık kontrolü azami ölçüde sağlanabiliyordu. Köyde meslek erbabının çoğalması ihtisaslaşmayı, bu yolla da gelişmenin köylerde oldukça etkisi olduğunu görüyoruz. O zamana kadar bu hizmetlerin girmediği köyler bu hizmetlerden yararlanmaya başlamışlardır. Mezunların gittikleri köylerde unutulmamaları için, onlara gıdan, ilaç, hayvan gönderilmesi vs. gibi destekleyici çalışmalar oldukça önemlidir. Bu faaliyetin bir teknik yardım ve eğitim olarak önemi küçümsenemez.

Köy Enstitüleri programları incelendiğinde programları hazırlayanların öğrencileri, birer “çocuk” olarak değil yetişkin bireyler olarak algıladıkları görülmektedir. Çünkü enstitü programları hazırlanırken, programlarda “öğretmen adayının okumasına, düşünmesine, konuşmasına ve yazmasına, olaylara eleştirel bakabilmesine, üretken olmasına, el becerileri kazanmasına, güzel sanatlarla ilgilenmesine, başkalarıyla birlikte çalışabilmesine; devrimlerin özünü kavrayıp benimsemesine ve çevresine yaymasına; özgür ve katılımcı yurttaş olmasına; yaparak ve yaşayarak öğrenmesine” (Okçabol, 2006;11) yönelik faaliyetlerin bulunmasına dikkat edildiği görülmektedir.

1940 yılında dünyanın büyük bir bölümü savaşa tutuşmuşken, Türkiye’de eğitim yoluyla geriliğe karşı açılacak bir savaş için “ilköğretim Seferberliği”nin hazırlıkları yapılıyordu. Tonguç 1937 yılında hazırladığı bir raporda, eğitmen deneyimini olumlu biçimde değerlendirmekte, ancak bunun kalıcı olmadığına değinerek, köylere daha yetkin eleman yetiştirmek gerektiğine ve köy çocuklarının sadece pratik meslek erbabı olarak değil, yeteneklerinin elverdiği yere kadar ilerlemelerine olanak verecek biçimde eğitilmelerine dikkati çekmektedir (Altunya, 1990;92).

II. Dünya Savaşı’nın sona ermesiyle birçok ülkede olduğu gibi Türkiye’nin de siyasal yaşamında köklü değişiklikler başladı. Türkiye çok partili döneme geçti. Yabancı sermaye ile işbirliğine, ABD ile ikili

ilişkilere girildi. 1946 seçimlerinde Hasan Ali Yücel kadro dışı kalırken, Tonguç ve ekibi de görevden uzaklaştırıldı. Bu gelişmelerin hedefi, zaten adları çoktan “solcu yuvası”na çıkarılan Köy Enstitülerini yıpratmaktı. Bu yıpratma hareketi öncelikle yeni Bakanlık kadrosu tarafından başlatıldı (Altunya, 1990;95).

1946 yılından sonra Enstitülerde var olan iş içinde eğitim anlayışı sistemli bir şekilde değiştirildi ve amacından saptırıldı. 1947 yılından sonra, Enstitülerdeki değişiklikler birbirini izlemeye devam etti. Enstitü öğretmenleri, ellerinde bulunan tüm araç ve gereçleri geri vermeye zorlandılar. Okullara tohumluk, bitki ve diğer tarımsal maddelerin verilmesi askıya alındı. Öğretmenin kişisel kullanımına ayrılan toprak elinden alındı. Bunun sonucunda öğretmenler, uygulama çalışmalarında kullanacakları araç-gerekten yoksun duruma düşürüldüler. Enstitü öğretmenleri, köyelerine yerleşmiş üretici öğretmenler iken, yeni değişiklikler sonucunda tümüyle devlet tarafından ödenen bir ücrete mahkûm oldular. Kirby'nin ifadesiyle, Köy Enstitüleri, yöneticilerin buyruklarını yerine getirmekten öteye gidemeyen ”örnek bahçıvanlar” durumuna indirgendiler (Arayıcı, 1999;261). Böylece ezbere dayanan bir eğitim anlayışı, bürün öğretim kurumlarında sistemli bir şekilde yaygınlaşmaya başlamış oluyordu.

Enstitülerin kapatılma gerekçelerinde biri de köylüye maddi ve manevi olarak çok yüklenildiğinin düşünülmesi ve köylülerden sürekli okul inşaatlarında çalışmaktan dolayı şikâyetlerin gelmesidir. Büyük şehirlerde okuyan çocukların okullarının her şeyini devletin yaptığı ama köylere gelindiğinde köylüden çok fazla destek ve yardım beklenildiği görüşleri hâkim olmaya başlamıştı. Ayrıca köy enstitüleri uygulamalı olduğundan devlete maliyeti de zaten yüksek olmaktaydı. Köylü köyüne gelen öğretmene toprak vermek zorundaydı ve bunu sağlamak için kendi aralarında sorunlar yaşıyor ve topraklarından vermek istemiyorlardı.

Bu gelişmelere paralel olarak, Köy Enstitülerine karşı olumsuz tutuma sahip olan yeni Eğitim Bakanı Reşat Şemsettin Sirer öncülüğünde, Enstitülerin temel ilkeleri birer birer ortadan kaldırıldı, “benzer başka okullar olduğu gerekçesiyle” 1947 yılında Yüksek Köy Enstitüsü kapatıldı. 1947 Programı ile bir önceki 1943 Köy Enstitüsü Öğretim Programı değiştirilerek, üretim ve iş ilkesi zedelendi, öğrenci Enstitü yönetiminden dışlandı, Enstitülerdeki serbest okuma saatleri

ATATÜRK DÖNEMİ EĞİTİM SEFERBERLİĞİ VE KÖY ENSTİTÜLERİ

kaldırıldı ve birçok kitap yasaklanarak Enstitülerden toplatıldı. Klasik pedagoji öğretimini Köy Enstitülerine geri dönmesinde Kanad'ın büyük payı oldu (Altunya, 1990;95).

1947 Programıyla başlayan ve 1951 yılında ivme kazanan köklü program değişikliği süreci, Enstitüleri klasik öğretmen okullarına dönüştürdü. 1954 yılında Demokrat Parti Hükümeti tarafından Köy Enstitülerine son darbe indirildi. 1954/6234 Sayılı Yasayla Köy Enstitüleri ile öğretmen okulları birleştirildi, Köy Enstitülerinin adı İlk öğretmen Okulu oldu. Böylece, köye yönelik eğitim ve öğretim kurumlarının varlığına son verilmiş oldu. Enstitülerin yerlerinde açılan İlk öğretmen Okulları da 1974 yılında öğretmen liselerine dönüştürülerek, ilkokul öğretmeni yetiştirme işlevi, yeni açılan iki yıllık Eğitim Enstitülerine aktarıldı (Altunya, 1990; Arayıcı, 1999; Şahhüseynoğlu, 1994).

Köy enstitüleri 6234 sayılı kanunla kapatılmıştır. Demokrat Parti iktidara geldikten sonra 27 Ocak 1954'te çıkarılan kanunla Köy Enstitüleri kapatılmıştır. Ancak Köy Enstitüsü mezunları, 1952 yılında eğitim süresi bir yıl uzatılan ve mezun vermeyen köy enstitülerini o tarihte kapanmış saymaktadırlar.

SONUÇ

Cumhuriyet'in ilanından sonra Türk toplumunu çağdaş medeniyet seviyesine ulaştırmak, ülkenin ilerlemesini önündeki engelleri kaldırmak, laik ve millî bir toplum oluşturmak için Atatürk inkılâplarının uygulanmaya başladığı görülmüştür. Ancak Türk inkılâbının başarısının eğitim alanındaki başarıya bağlı olduğu gerçeği, eğitimin yaygınlaşması ve değişmesi için kararlı ve acil adımların atılmasını zorunlu kılmıştır. Bu amaçla Atatürk döneminde eğitim ve öğretimin her alanında köklü çözümlere gidilmiştir.

Her türlü imkânların kısıtlı olduğu bu olanaksızlık yıllarında, elde bulunabilen olanaklar zorlanarak, bir yandan yeni okul binaları yapılırken, diğer yandan okullardaki öğrenci ve öğretmen sayıları arttırılmaya çalışılmıştır. Ayrıca eğitim kalitesinin yükseltilmesi hedeflenerek 1926'da yepyeni görüşler, yepyeni öğretim ve yöntem ilkeleri getiren yepyeni bir öğretim programı uygulanmaya konmuştur.

Cumhuriyet'in ilk kurulduğu yıllarda ülkedeki okuma yazma oranındaki düşüklük Atatürk'ün ideallerini gerçekleştirmesini engellemekteydi. Bu nedenle bir an önce okuma yazma oranının arttırılması gerekiyordu. Bu çaba adına atılan ilk adım Latin Alfabesinin kabul edilmesi olacaktır. Harf devrimi “millileşme” sürecinde yer alan en önemli adımdır. Bu devrim bir anlamda siyasi açıdan laikleşme sürecinin temelini kurarken, bir anlamda da kültürel değişimin sağlanmasına da katkısı olmuştur.

Cumhuriyet'in kuruluşunda “tüm vatandaşlara okuma-yazma öğretme” düşüncesi, Harf Devrimi'nden sonra artık bütün ağırlığıyla Türk eğitim sisteminin merkezinde olmuştur. Böylesi bir düşünce sonrasında öğretmen yetiştirilmesi ve halkın eğitilmesi gibi konuları da beraberinde getirmiştir. Harf Devrimi sonrasında yeni alfabenin öğretilmesi ve okuma-yazma oranının arttırılması için 1928 yılında, “Millet Mektepleri” kurulmuştur. Böylece tüm ülke çapında tam anlamıyla bir eğitim seferberliği başlatılmış oluyordu. Bu mektepler temel olarak okuma-yazma öğretmek amacıyla kurulmuş olmalarının yanı sıra günlük hayatta kullanılabilecek temel becerilerin öğretilmesine de yer verilmiştir. Bu temel sorun başlangıçta okur-yazar sayısının arttırılması için kurulan Millet Mektepleriyle giderilmeye çalışılmıştır. Bir kampanya ile Millet Mekteplerinde 16 ile 40 yaşları arasındaki okuma yazma bilmeyenler dört aylık, Arap alfabesini bilenler ise iki aylık kurslara katılmışlardır. Bu yoğun çaba ile 1927 yılında 1.1 milyon olan okuryazar sayısı, 1935'te 2.5 milyona yükselmiştir. Yine bu dönemde ilkökul, ortaokul ve liselerdeki öğrenci sayılarında da önemli artışlar gözlenmektedir.

Yatılı Bölge İlkokulları, Köy Enstitüleri fikrinin kaynağı, İzmir İktisat Kongresinin, “Ziraat ve Maarif Meselesi” başlığını taşıyan kararların 3. , 6. maddeleridir. Bu büyük fikir, Büyük Türk Düşünürleri Hasan Ali Yücel, Hakkı Tonguç elinde somutlaşmış, o sayede ülke, karanlığı yenmeye azimli, binlerce öğretmen kazanmıştır. Köy Enstitüleri o günkü köy gerçeğinin eseridir.

Köy Enstitüleri'ni, Türkiye'yi Atatürk Devrimleri'nin Türkiye'si yapmayı hedefleyen eğitim kurumları olarak değerlendirebiliriz. Köy Enstitüleriyle ekonomik ve toplumsal kalkınma birlikte hedeflenmiş ve Türk köylüsünün üzerindeki bilgisizlik, cahillik örtüsü kaldırılmaya

ATATÜRK DÖNEMİ EĞİTİM SEFERBERLİĞİ VE KÖY ENSTİTÜLERİ

çalışılmıştır. Çünkü okuryazar olmayan bir toplum ile Köy Enstitüleri'nin hedefi olan çağdaş uygarlığa ulaşamazdı. İşte Köy Enstitüleri ile bu eksiklik giderilmeye çalışılmıştır.

Tarımsal ekonomiye dayanan, işbölümünün gelişmediği ve kalabalık feodal aile yapısının yaygın olduğu Türkiye'deki köylerin, her alanda olduğu gibi eğitimde de geri kaldığı tarihsel gelişim süreci içinde görülmektedir. Bu geri kalmışlığın ortadan kaldırılması için Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinden başlayarak çeşitli çözümler üretilmeye başlanmıştır. Bu amaca ilişkin birçok eğitimci ve devlet adamı öneriler sunmuş, raporlar hazırlamış; köylerde sosyal, ekonomik ve siyasal geri kalmışlık sorununun çözümlenmesi için köye ilişkin öğretmen yetiştirme modelleri önermişlerdir.

Köy eğitimine yön vermek amacıyla köye özgü bir okul sistemi oluşturulmaya çalışılmış ayrıca bu okullara özgü köy öğretmeni yetiştirmek temel amaç olmuştur. 1950'li yıllara kadar yaklaşık yarım yüzyıl süresince, Türkiye'de yerli ve yabancı birçok eğitimcinin önerileri doğrultusunda değişik modeller uygulanmış ancak, en fazla üzerinde durulanlar “köy öğretmenliği” ve “köy enstitüleri” uygulamaları olmuştur.

Köyleri eğitim ve öğretime kavuşturma sorunu Mustafa Necati ve Reşit Galip Bey dönemi uygulamalarından sonra, en etkili biçimde Saffet Arıkan tarafından gündeme getirilmiştir. MEB Saffet Arıkan ve İlköğretim Genel Müdürü İsmail Hakkı Tonguç, Atatürk'ün desteğini de yanlarına alarak 1936 yılından itibaren köy öğretmeni yetiştirme faaliyeti içine girmişlerdir.

Çalışmaların ilk ürünü, köy öğretmen kursları olmuştur. Askerliğini çavuş olarak yapmış köylü çocuklarının sekiz aylık bir kursta köylüye rehber olacak şekilde yetiştirildikten sonra, geldikleri köylere öğretmen olarak atanması esasına dayanan bu proje; ilk günden itibaren bir taraftan büyük bir takdirle karşılanırken diğer taraftan da eleştirilmiştir. Eleştirilerin temel gerekçesi, öğretmenlerin nitelik bakımından yetersiz olduğudur. Fakat unutmamak gerekir ki 1935'lere gelindiğinde, Türkiye'deki 40.000 köyden sadece 5000'inde okul bulunuyordu ve kalan 35000 köyün büyük bir kısmı nüfusu son derece az, küçük yerleşim birimleriydi. Bunların, mevcut öğretmen okullarından yetişecek öğretmenle okula kavuşması için yüzyıl beklemek gerekmekeydi.

Köy Enstitüleri'nde, 17 Nisan 1940'da çıkarılan Köy Enstitüleri Kanununa göre öğrencilerini köylerden alarak, içinde buldukları ortamdan uzaklaştırmadan onları köy hayatının içinde yetiştirmek amaçlanmıştır (Türer, 2006;2).

1940 yılında dünyanın büyük bir bölümü savaşa tutuşmuşken, Türkiye'de eğitim yoluyla geriliğe karşı açılacak bir savaş için "ilköğretim Seferberliği'nin" hazırlıkları yapılıyordu(Tonguç, 1946;306-314). 1937 yılında hazırladığı bir raporda, eğitimci deneyimini olumlu biçimde değerlendirmekte, ancak bunun kalıcı olmadığına değinerek, köylere daha yetkin eleman yetiştirmek gerektiğine ve köy çocuklarının sadece pratik meslek erbabı olarak değil, yeteneklerinin elverdiği yere kadar ilerlemelerine olanak verecek biçimde eğitilmelerine dikkati çekmektedir (Altunya, 1990;92).

Köy Enstitülerinde uygulanan programların her biri değişik özellikler taşımakla birlikte programlar, dayandıkları eğitim felsefesi bakımından bir ayrıcalık göstermektedir. Köy Enstitülerinin ilk programı olan 1943 programı, öğretmen adaylarının, şehir ve kasabaların sahip oldukları rahat yaşama şartlarından uzakta, alışık oldukları doğal ve toplumsal bir ortam içinde yetiştirilmeleri görüşü ile hazırlanmış bir programdır. Bu programda tarım ders ve uygulamaları ile sanat derslerine ve atölye çalışmalarına geniş bir yer ayrılmış olması yanında genel kültür dersleri ve anadilin geliştirilmesi çalışmaları da enstitülerin kuruluş amacına uygun düşmektedir.

Eğitmen kurslarının amacı; nüfusu az olan bu köylere, başöğretmenlerin gözetiminde çalışacak eğitimcilerle, yetersiz de olsa bir eğitim öğretim hizmeti götürmek ve böylece nüfusun önemi bir kısmının yaşadığı bu yerleşim birimlerinin tam bir cehaletle baş başa kalmasını önlemektir. Bir öğretmen okulu mezunuyla hiçbir zaman bir tutulmamış olan bu eğitimciler sayesinde, 1940'ların ortalarına kadar 7000'e yakın Türk köyüne okul götürülmüştür. Eğitimciler, görev yaptıkları köylerde oldukça başarılı olmuşlardır. 1930'ların ve daha sonrasının ekonomik şartları düşünüldüğünde yüzyıllarca sürebilecek bir köy eğitimi meselesini kendi olanakları çerçevesinde çözmeye çalışmışlardır.

Köy eğitimciler kursları; köy öğretmen okulları ve 1940'ta açılan köy enstitülerinin çekirdeğini oluşturarak, eğitimin köylere ulaştırılmasında önemli bir rol oynamışlardır.

ATATÜRK DÖNEMİ EĞİTİM SEFERBERLİĞİ VE KÖY ENSTİTÜLERİ

Atatürk Döneminde Türk Milletinin medeni milletler düzeyine çıkartılmasında lokomotif olarak gördüğü eğitim ve bu amaçla girişilen topyekûn eğitim seferberliği hamlesinin en önemli mihenk taşlarından olan Köy Enstitüleriyle ekonomik ve toplumsal kalkınma birlikte hedeflenmiş ve Türk köylüsünün üzerindeki bilgisizlik, cahillik örtüsü kaldırılmaya çalışılmıştır. Çünkü okuryazar olmayan bir toplum ile Köy Enstitüleri'nin hedefi olan çağdaş uygarlığa ulaşamazdı. İşte Köy Enstitüleri ile bu eksiklik giderilmeye çalışılmıştır. Önceleri yaratıcılığın ön plana çıktığı eğitim anlayışının yerine giderek geleneksel, ezberci eğitimin yerleştiği öğretmen okullarına dönüştürülerek 1954'te kapatıldılar.

KAYNAKLAR

- Akyüz, Y., (2009), Türk Eğitim Tarihi (M.Ö. 1000-M.S. 2009), 14.Baskı, Pegem Akademi Yayıncılık, Baskı Cantekin Matbaası, Ankara.
- Altunya, N., (1990), Köy Enstitülerinin Tarihçesi, Kuruluşunun 50.Yılında Köy Enstitüleri, Eğit-Der Yayınlar 2, 1990, s. 80-96, Ankara.
- Araştırma Kurulu, (1993), Çağdaş Eğitim ve Köy Enstitüleri, İzmir.
- Arayıcı, A., (1999), Kemalist Dönem Türkiye'sinde Eğitim Politika ve Köy Enstitüleri, Ceylan Yayınları, İstanbul.
- Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri CİLT I-III, (Açıklamalı Dizin İle) (2006), 5. Baskı, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları:1, Ankara.
- Albayrak, M., (Temmuz 1994). “*Millet Mekteplerinin Yapısı ve Çalışmaları (1928–1935)*”, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, Cilt:10, Sayı: 29, Ankara.
- Başaran, İ., (1990), Sistem Olarak Köy Enstitüleri, Kuruluşunun 50.Yılında Köy Enstitüleri, Eğit- Der Yayınları, Ankara.
- Başgöz, İ., (1995). Türkiye'nin Eğitim Çıkmazı ve Atatürk, Kültür Bakanlığı Yayınları:1754, 1. Baskı, Başbakanlık Basımevi, Ankara.

- Binbaşıoğlu, C., (Ocak1998) "*Eski Milli Eğitim Bakanlarından Mustafa Necati'nin Türk Eğitim Tarihindeki Yeri*", *Çağdaş Eğitim Dergisi.*, S.239, s:6-12, Ankara.
- Çeçen, A., (1974). *Halkevleri, Atatürk ve Halk Evleri*, TTK Yayınları, Ankara.
- Gediklioğlu, Ş., (1991). *Türkiye'de Yaygın Eğitimden Çağdaş Eğitime*, Kadıoğlu Matbaası, Ankara.
- Hakimiyet-i Milliye Gazetesi, 20 Şubat 1932, s. 2.
- Okçabol, R. (2006). "*Köy Enstitüleri ile ilgili Eleştirilere Deđinmeler*", *Yeniden İmece Dergisi*, (10), İzmir.
- Oğuzhan, F., (1990). *Köy Enstitüleri Öğretim Programları, Kuruluşunun 50. Yılında Köy Enstitüleri*, İstanbul.
- Sakaoğlu, N., (1992). *Cumhuriyet Dönemi Eğitim Tarihi, İletişim Yayınları*, 1. Basım, Cep Üniversitesi 71, İstanbul.
- Şahhüseyinoğlu, H. N., (1994). *Köylünün Güneşi*, Prospero Yayınları, Ankara.
- Tonguç, İ. H., (1946). *İlköğretim Kavramı, Remzi Kitabevi*, İstanbul. Tonguç, İ. H., (1947). *Canlandırılacak Köy, Remzi Kitabevi*, 2.Baskı, İstanbul.
- Turan, Ş., (1999). *Türk Devrim Tarihi*, 4. Kitap, Bilgi Yayınevi, Ankara.
- Türer, A., (Mart-Nisan 2006). "*Türkiye'de Öğretmen Yetiştirme ve Sorunlar-I*", *Abece Dergisi*, Ankara.
- Türkoğlu, P., (1997). *Tonguç ve Enstitüleri*, Yapı ve Kredi Yayınları, İstanbul.